Szőke Anna

A KONTAKTZÓNÁK HATÁRVISZONYAI A VERSEC KÖRNYÉKI TELEPÜLÉSEKEN

Bevezetőmben két vegyes nemzetiségű, magyarok által is lakott területet hasonlítok össze, ahol a hivatalos statisztikai adatok nem tükrözik a valóságos nyelvi és kulturális viszonyokat. Mindkét kutatási területen vegyesen élnek magyarok, szerbek, románok, bolgárok. Az al-dunai székely településeken és a hozzájuk térben közel levő Kovinban (Kevevára), valamint Pancsován két és félszer annyi magyar él, mint a Karas folyó mentén és a Verseci-hegy lankáin, a román határzónában. A magyar etnikum százalékaránya a többségi nemzethez viszonyítva mindkét területen körülbelül ugyanaz.

Az al-dunai székely közösség számaránya a többségi nemzethez viszonyítva			
	Magyarok	Más nemzetiségűek	A magyarok százalékaránya
Kovin	786	13 464	5,52%
Székelykeve	2232	342	86,71%
Sándoregyháza	452	679	39,96%
Pancsova (Hertelendyfalva)	3279	73 808	4,25%
ÖSSZESEN	6749		

A Versec környéki magyarság számaránya a többségi nemzethez viszonyítva			
	Magyarok	Más nemzetiségűek	A magyarok százalékaránya
Versec	1800	34 823	4,91%
Temesvajkóc	182	996	15,45%
Vatin	67	183	26,80%
Nagyszered	99	1 241	7,39%
Temeskutas	44	1 223	3,47%
Fejértelep	241	135	64,10%
Udvarszállás	200	26	88,50%
ÖSSZESEN	2 633		

A kutasi Keresztelő Szent János-templom napjainkban

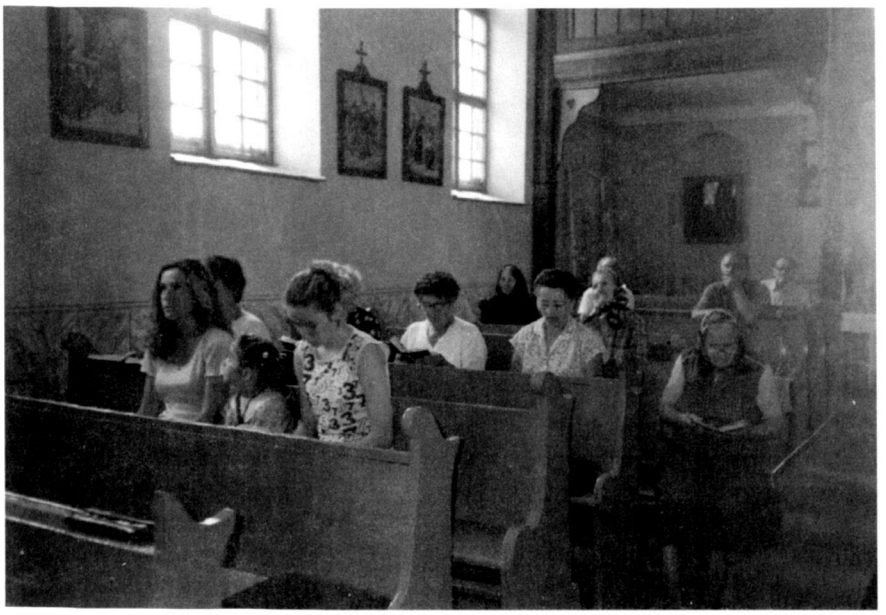

A nagyszeredi szárazmise résztvevői (2003)

A Versec környéki magyarság létezését tekintve a legtávolabbi pontja a Vajdaságnak. Ha kilométerekben mérjük a magyar etnikumú közösségek Magyarország határától való távolságát, akkor láthatjuk, hogy az al-dunai székelyek délebbre, valamivel távolabb találhatók a térképen, mint Versec. Magárahagyatottságában, lelkipásztorok és pedagógusok hiányában, lélekben, identitástudatban, szervezettségben Versec esetében ez a távolság megkétszereződik.

A török hódoltság idején elnéptelenedett, Temesi Bánság néven ismert területeket a bécsi udvar katolicizáló törekvéseinek megfelelően népesítette be újra, minden eszközzel megakadályozva a magyarok betelepítését.[1] A kutatott terület helységeinek csak kisebb részét alapította a kincstár, azok inkább nagybirtokosi kezdeményezésekre keletkeztek.[2] Ezért van az, hogy minden településen, amikor az eredet felől érdeklődünk, azonnal így kezdik a település bemutatását: „Ez a falu gróf Bissingené volt; ezt a települést Fejérváry telepítette; Gyürky grófé volt . . ."

A betelepített németség a Verseci-hegy lankáin és a Delibláti-homokpusztán szőlőművelésbe kezdett, a sík, szikes legelőkön pedig felvirágoztatta az állattartást. „Itt a magyarok csak béresnek köllöttek. Hodályrú hodályra vándoroltunk. Apámék azt a kis holmijukat összekötötték batyuba, és mentünk oda, ahun többet kaptunk."[3]

A Karas és a Berza folyó által határolt magyarságnak a szegénységből fakadó állandó migrációja nem tette lehetővé a különleges jelleg, a csak rájuk vonatkozó tulajdonságok és hagyományok kialakulását. Béres- és cselédsorsuk vándorlásra késztette őket. Így jöttek létre a legkülönbözőbb házasságok a te-

lepülések magyarjai között. 1960-ig elvétve találkozunk csak vegyes házasságokkal.

A XVIII. századnál régebbi település *Temeskutas* (Kudritz, Gudurica) és Versec. Mindkettő régi szőlőtelepülés. Kutason nincs olyan ház, ahol ne lenne az udvarban borospince. A szőlőt Versecen keresztül szállították Ausztriába. Kutast a kincstártól 1828-ban Kudriczi Béger Bálint és Heiser Ignác vették meg. Az első kápolnát 1721-ben építették, a templomot 1787-ben.[4] A kutasi plébániát, hívők híján, leányegyházként 1954-ben Versechez csatolták. 1982 óta a templom és a hozzá tartozó plébánia elnéptelenedett, liturgikus szertartásokat nem végeznek benne. Lassan az enyészet lesz úrrá mindkét épületen.

Fejértelep 1896-ban alakult, s az akkori földművelésügyi miniszterről Fejértelepnek nevezték. Az idetelepítettek két parcellát kaptak, 2 láncot a faluban, 2 láncot a homokbuckákban. A magyar állam adott szőlőt, hogy megkössék a homokot. Lakói Torontálvásárhelyről (Debelyacsa), Zichyfalváról (Plandište), Ürményházáról, Gájról verődtek össze. A főutcát a németek tartották meg maguknak. A jobb földeket is a svábok kapták. Négy láncnál többet a magyar ember nem kaphatott, azért, hogy a németeknek legyen napszámosuk. A németeknek járt 10 lánc legelő is, amelyen jószágot tartottak. Akkoriban (1920–1940) 350–400 szarvasmarha is legelt a falut övező lankákon. 1896-ban a hívek egy dombon, Óšušara területén kápolnát építettek.[5]

Nagyszereden Fischer Károly bécsi grófot emlegetik. Az asszonyok cselédek, a férfiak gulyások voltak nála. Egyévi szolgálatért általában egy tehén volt a bérük. A jó gulyásnak kettő járt. A hodály területén épült alsó épületben laktak a béresek, de megesett, hogy az istállóban. A németek többsége Nagyszereden a főutcán épített magának házat. 1847-ben a hívek felépítették a Szentháromság kápolnát, majd 1898-ban a kutasi kegyúr templomot is építtetett.

Vatin (Versecvát): 1900-ban 92 házban 647 lakos élt, ebből 409 szerb, 150 német, 78 magyar. 1981-ben: 278 szerb és 139 magyar. A mindig is szerb többségű településen ma a kihalás, az elmúlás jelei láthatók. Temploma 1935-ben épült. Itt él birtokán az utolsó magyar származású grófnő és fia.

Udvarszállás lakói az 1830–1840-es években érkeztek gróf Bissingen családi birtokára. Paládi-Kovács Attila kutatásai alapján bizonyítható, hogy a lakosság döntő többsége az északi magyar területről érkezett. Ma 226 lakosával, két utcájával, a külvilágtól elvágva éli paraszti életét. Odalátszik a Kárpátok hegyvonulata, egy kilométerre van Románia. A hozzá legközelebb eső nagyobb település Straža.

Egy tanteremből álló iskolaépületét a századelőn építették. A tanítás összevont, osztatlan tagozatban folyik, elsőtől negyedik osztályig, 13–15 tanulóval. Az ötödik osztályt Fehértemplomon folytatják, szerb nyelven, iskolabusz szállítja őket. Hívő, katolikus vallású emberek mindannyian. Régi, egyben első templomukat Bissingen Ernő gróf kegyúr építtette. Új templomukat 2003-ban szentelték fel.

Temesvajkóc Versectől délnyugatra fekvő nagyközség. Az a település, ahol a vallásnak és a nyelvnek az egymást erősítő kapcsolata megszűnt. Templomuk 1996-ban épült, addig a verseci nagytemplomba jártak. Heterogén etnikumú

településükön szétszórtan élnek. Temesvajkóc is, mint a környék legtöbb kistelepülése, gróf Bissingen tulajdona volt. A falu központjában még látható a kastély, amelynek területe gazdag szórakozási lehetőséget nyújtott a falu fiataljainak, természetesen miután államosították. Románok (oláhok), szerbek, bolgárok és magyarok együtt mulattak. Ismerték egymás táncait, tisztelték ünnepeiket. Ma már ez mind a múlté. Versec iparosítása elvonta a magyarságot a falutól, ott pedig felszívódtak. A lokális zártság fellazult. 1984-ben az átmeneti kétnyelvűség után bezárták magyar nyelvű iskolájukat, mert a fiatalok a szerb nyelvi rendszerbe integrálódtak. Ma már csak az idősek beszélik a magyar nyelvet, unokáik már nem tudják szüleik anyanyelvét.

Miután röviden bemutattam a Versec környéki vegyes etnikumú településeket, a továbbiakban a magyar etnikum nyelvi, vallási és magatartásformáit vizsgálom egy-egy példán keresztül. Eddigi nemzeti létük megjelenítése segítségül szolgálhat életmódbeli struktúrájuk körvonalazásához és egyben utalás a jelen értelmezéséhez.

1946 után az említett 7 település összetétele lényegesen megváltozott. A német lakosságot elhurcolták, s az üresen maradt házakba kolonistákat telepítettek.[6] A főutcát és a jobb fekvésű lakásokat ismét nem a magyarok kapták. A németség házai masszív anyagból, téglából épültek, mindennel el voltak látva. Ebből kifolyólag a betelepítettek ismét előnyösebb helyzetbe kerültek a magyar lakossággal szemben. Az erőszakos lakosságcsere után a többi beavatkozás már erőszakmentesen történt, miközben az őslakosságnak számító magyar etnikum észre sem vette környezete további szándékos demográfiai megváltoztatását. A folyamat magától indult be mindamellett, hogy az állam (Jugoszlávia) teljes jogú vallásgyakorlásról és nyelvhasználatról biztosította polgárait.

Az etnikai és a nyelvi határ Nagyszereden két külön választóvonal mentén húzódott 1920 és 1946 között.

1935-ben a hívek száma: 824 római katolikus, ebből 624 német és 200 magyar, 1935-ben a katolikus valláshoz tartozó mindkét nemzet beszéli egymás nyelvét, különösen a németek a magyar nyelvet. 1946 után ez a kölcsönhatás megszűnik. A közösen gyakorolt kulturális elemek kölcsönös megélése – főként a szokások terén – egy szűk csoportra marad. Az alkalmazkodáshoz szokott magyar etnikum mind gyakrabban válik részesévé a szerb etnikum ünnepi eseményeinek. Nagyszered szabálytalan, széles utcáin haladva az idegennek olyan érzése támad, mintha kiismerhetetlen helyen járna, ahol magyaroknak nyoma sincs. A központban az odalátogatót a bekerített, hagymakupolás ortodox templom fogadja. A templomudvar rendezett, a kerítésen kívül derékig érő gaz, baromfi az utcán, kötélre fogott kecskék legelnek az árokparton. A körforgalomból három irányban lehet közlekedni, az egyik a Vasút utca. A közepén elhanyagolt állapotában találjuk a római katolikus templomot. A verseci plébános havonta egy alkalommal tud ellátogatni hozzájuk szentmisét tartani. Lelkipásztor nélkül vasárnaponként szárazmisét tartanak. Tízen–tizenöten jönnek össze. A szárazmisét Barna Klára munka nélküli tanítónő vezeti. A két világháború között a katolikus templom a vasárnapi szentmisén zsúfo-

Nagyszered: – Ez még eredeti sír – mondják az ott lakók

lásig megtelt hívőkkel. A magyar lányok jobbról, a német lányok balról álltak a padok mellett.

Napjainkra a temetkezési és a temetőlátogatással kapcsolatos szokásaikba mind több szláv (szerb) elem épül be. A településen három templom van, az említett katolikuson és pravoszlávon kívül a pémek (csehek) temploma is kéthetente, délutánonként fogadja híveit. Halálesetkor, ha az elhunyt hozzátartozói úgy kívánják, mindhárom templomban egyszerre harangoznak az elhunytért. Ez alól csak egy kivétel van, ha az illető elhagyta eredeti vallását, például baptista lett, ilyenkor egy harang sem szól, bármennyire kérik is.

Nagyszereden még háztól temetnek. Minden elhunytat – bármilyen távol lakik is a központtól – mielőtt örök nyugvóhelyére, a temetőbe vinnék, szerb szokás szerint beviszik a központba, ott megkerülik a pravoszláv templomot, s csak ezután indulnak a temetőbe. Újabban traktorral viszik a koporsót, köré rakják a koszorúkat, és a gyászoló tömeg gyalogosan kíséri. Ha történetesen az elhunyt a temető szomszédságában, vagy annak közelében lakott, akkor egy mellékutcán közelítik meg a szerbtemplomot, s azt megkerülve, a főutcán viszik ki a temetőbe. Ez alól a szokás alól kivételek, mint említettem, az eredeti vallásukból kitért hívek. Római katolikus magyar hívő esetében a katolikus szertartás magyar és szerb nyelven folyik.

Szerb szokás, de a magyarok is átvették, hogy a temetőbe italt, cigarettát, ennivalót visznek. A síron, sírhalmon keresztül átnyújtják egymásnak az italt, és szerbül mondják: „Preko groba da se pruži".[7] Az italból egy kicsit kiöntenek a sírra, majd isznak egy kortyot a hozzátartozók: „Za pokoj duše", majd leteszik műanyag poharakban a sírhantra az élelmet, amit aznap főztek: gombócot, húst, gyümölcsöt és sok más egyebet. Ha cigarettázott a megboldogult, akkor meggyújtanak neki egy szál cigarettát, és azt is a sírra helyezik.

Nagyszombaton, a föltámadás éjszakáján mindenki részt vesz a szerb egyház feltámadást megigéző rituáléjában. Az éjféli liturgia után a hívők a kereszttel s a lobogókkal háromszor megkerülik a templomot, majd elindulnak a falu végén felállított, út menti vallási emlékműhöz.[8] Útközben az egyházi férfikórus templomi énekeket énekel. A keresztnél a közeli szomszédok, szerbek és magyarok, előkészítik a további szertartáshoz szükséges kellékeket: fehér abrosszal letérített asztal, rajta pohár, bor, víz, só és kenyér. A pópa ott felolvassa az evangéliumot, énekelnek, imádkoznak, majd indulnak vissza a templomhoz, s ugyanúgy, mint jövet, a férfikórus és a lobogóvivők énekelnek. A templomkertbe érve, a bezárt templomajtó előtt, ismét miséznek, majd a pap szimbolikusan háromszor kopog az ajtón, hogy kinyíljon a barlang ajtaja. Az ajtó kitárul, s ezzel megtörténik a föltámadás. Ekkor hajnali három óra van. Ezt a vallási ceremóniát egy magyar hívő sem mulasztja el. Magyar nyelven katolikus szentmisét legtöbbször csak húsvéthétfőn hallgathatnak a nagyszeredi magyarok, mert a plébános nem érkezik előbb kimenni hozzájuk.

Az „elszerbesedés" jelenségét a múltban fokozta a magyar tannyelvű oktatás megszüntetése, napjainkban pedig a lelkészhiány. Míg a múltban a németség tökéletesen beszélte környezete nyelvét, addig, 1946 után, az új államberendezési forma nem ösztökélte a szerbséget környezete nyelvének elsajátítá-

Vatinban nincs szárazmise. A templomot havonta egy alkalommal nyitják ki

sára. Az érvényesülés érdekében a magyarok többsége nyelvet váltott, elhanyagolta anyanyelvét, és átvette – érdekből – az államalkotó nemzet nyelvét. Ma már mindössze 99-en vallják magukat magyarnak, többségük ötven éven felüli. A magyar közösséghez való tartozásuk egyedüli tényezője a templom iránti lojalitás.

Fejértelepen nincs vezetékes telefon, így a fiatalok számára az internethálózat elérhetetlen. A szálloda, ahogyan a helybeliek nevezik omladozófélben levő művelődési otthonukat, a helyi közösség tulajdona. Használatáért bérletet kell fizetni. A 150 férőhelyes teremben hétvégeken diszkót tartanak. Csak szerb és angol számokkal szórakoztatják a vendégeket. A nagyterem egy 4X4 méteres színpaddal zárul. Az Ady Endre Művelődési Egyesület elnöksége igyekszik egy-két rendezvénnyel színesebbé tenni a közösség életét. Szüreti bált, kukoricabált, tökbált, farsangi jelmezbált szerveztek. A zenekart Sándoregyházáról, Székelykevéről vagy Torontálvásárhelyről fogadják. Az egyesületnek semmilyen haszna nem származik rendezvényeiből, mert a különböző kiadások (bérleti díj, a zenekar költségei, takarítás) elviszik a hasznot. Mindezt azért teszik, hogy történjen valami a falu életében. Ilyen alkalmakra a környező települések magyar érzelmű lakosai átjönnek Fejértelepre szórakozni, a fiatalabb nemzedék is, azokból a családokból, ahol még a családban beszélik a magyar nyelvet. Ezeken a mulatságokon Versecvát (Vatin) és Nagyszered nincs már jelen. Ők 15–20 év múlva Temeskutas sorsára jutnak.

Esküvő, lakodalom két-három évenként van egy alkalommal. Ezt ilyenkor rendkívüli eseménynek tekintik, s igyekeznek emlékezetessé tenni. Nemcsak a családnak felejthetetlen esemény, a falu életét is közösségi élménnyé varázsolja. Nincs hozzá hasonló történés, amely éveken keresztül a lakosság emlékezetében maradna.

Fejértelepen a nyelvi kontaktzóna vonala az alkalomtól függ: a magyar családok 70%-a otthon magyarul beszél, házon kívül 25–30% használja az anyanyelvét. Új szokásokkal nem találkozunk, a magyar nyelv egyre inkább háttérbe szorul.

A verseci magyarság elszerbesedési folyamata az új balkáni háború kezdetekor megtorpant. A Petőfi Sándor Művelődési Egyesület köré tömörülő értelmiségiek 1992-ben elindítják hagyományőrző szakosztályaikat: a népi tánccsoportot, a népdalkórust és a színjátszó csoportot. Magyar színtársulatok fogadására kevés lehetőség adódik a nagy távolság miatt. Olyan komolyabb színdarabok bemutatására, amelyek az értelmiségieken kívül eső magyar lakosokat is magához vonzották volna, nem került/kerül sor. A szabadkai Népszínház vagy az Újvidéki Színház művészi és egyben szórakoztató jellegű előadásai pénzhiány miatt nem kerültek bemutatásra. A minőségi színházi előadások nem tudták vállalni a tájolást, pedig Versecen igazából erre lett volna szükség. Az a műfaji kategória, ami hozzájuk eljutott, csak ideig-óráig hatott. A tömbmagyarság területéről időnként megjelenő zenekarok bálok alkalmával felébresztették identitástudatukat, de többre nem voltak képesek. Ismételten csak önmagukról beszélgettek. Hiányzott a példakép és a tartalommal megtöltött színielőadás, a kultúra magasabb szintje, olyan műsorok, amilyeneket a szerb nyelvű előadások a városban biztosítottak.

A művelődési egyesület élére került értelmiségiek aktivitását az átlagos életmódot élő magyar ember nem fogadta el. Magyarkodásnak vélték tevékenységüket, s ismételten, mint annyiszor a múltban, a példaértékű magatartásformákat hiányolták. Az adatközlők elmondása szerint a magyar tannyelvű intézményt, az iskolát nem zárták volna be, ha azok a személyek, akiknek példát kellett volna mutatniuk, így a tanítónő is, nem íratták volna szerb osztályokba a gyermekeiket, akkor, amikor még létezett a magyar iskola. „Ilyen ember nekünk ne magyarázzon" – jegyzik meg gyakorta.

A Versec környéki magyarsághoz több ízben is ellátogató, négytagú szabadkai Ballangó együttesnek az archaikus népi imádságokon alapuló előadásai nem fogták meg a közönséget. Saját bevallásuk szerint nem értették, így azután mind kevesebben látogatták műsoraikat. Minden év szeptemberében tartják a Herczeg Ferenc Napokat, amikor a város szülöttére emlékeznek. A tudományos tanácskozást az újvidéki Magyar Tanszék szervezi. Itt látható, tapasztalható, hogy Versecen már alig van magyar értelmiségi.

Vatinban már a családokban sem beszélik a magyar nyelvet. A magyarságtudat hordozója már nem a nyelv, hanem a környezetüktől eltérő vallásuk. Megkülönböztető etnikai jegyüket a faluban vallási szokásaik gyakorlásáról, katolikus ünnepeik megtartásáról ismerjük fel. Lakásaikban fellelhetők az

A kutasi parókia időnként átmeneti szállást nyújt a rászorulóknak

anyagi kultúra területéről fennmaradt kellékek: magyar feliratú falvédők, szentképek kőlenyomatai, kegyhelyekről hozott emléktárgyak.

A településen a legnagyobb hagyománya az úrnapi körmenetnek van. A magyar családoknak szerb és román nemzetiségű szomszédaik segítenek az utcán a sátrak elkészítésében. A templomból induló körmenet végigmegy az utcákon, a pravoszláv templomhoz érve csatlakozik hozzájuk a szerb pópa és a lobogókat vivő hívek. A körmenet a katolikus templomnál ökumenikus istentiszteleten vesz részt, jó idő esetén a templom előtti téren.

Udvarszálláson a jeles napi szokások közül még ma is számosat gyakorolnak, a település valódi élő néphagyomány. A falu gazdasági és földrajzi jellege lényegesen eltér a térségétől. Nem szőlőművelő terület, mezőgazdaságból él, térben elkülönül a környező településektől. Nyelvszigetben élő népcsoport. Nagypénteki, pünkösdi és az emberélet fordulóihoz fűződő népszokásrendszere archaikus elemeket őriz. Lokális identitásuk erős. Egyetlen belső (lokális) intézmény létezik, a katolikus egyház. S bár a verseci pap havonta csak egy alkalommal látogat el hozzájuk, a helybeli kántortanító munkájának megtartó ereje van.

A magyar nyelvű folklór számos eleme fellelhető népszokásaikban, és elkülönülő vonásokat hordoz napjainkban is. Identitásformáló hatású a nagypénteki hajnali fürdés. Nagypéntek hajnalán a fiatalok lemennek a Karas folyóra megfürödni, hogy a fiúk egészségesek és erősek, a lányok szépek, frissek, üdék legyenek egész évben. Ezután tüzet raknak, és mellette felmelegszenek.

Nagypénteken és nagyszombaton a fiatalok házról házra járva kerepelővel hívják misére az embereket.

Udvarszálláson még ma is pünkösdkor minden lányos ház elé májusfát állítanak, s egész nap mulatnak az utcán. Nagy szégyen, ha valaki nem kap májusfát.

Temesvajkócon a lakodalmak őrizték meg a legtöbb archaikus elemet vagy a századfordulón még szokásban lévő hagyományokat. Kevertnyelvűségük folytán magyar szavakat szerbesítettek megfelelő terminológia híján. A nyoszolyólányok (koszorúslányok) kifejezésből született a „njosojačke devojke". Napjainkban is, ha magyar lakodalmat tartanak a faluban, a nagylányok, nemzetiségtől függetlenül virágcsokorral, hajukban mirtusszal, a legények kezükben nemzeti színű szalaggal díszített vőfélybottal érkeznek. E szokás senkit sem zavar. A násznép hangos kiáltásokkal adja a külvilág tudtára, hogy magyar lakodalom van: „Madarska svadba." A kétnyelvű esküvői szertartás magyar részét kevesen értik, ez kiviláglik a közös imák alkalmával. A templomból kijövő ifjú pár előtt vőfélybotokkal kaput tartanak a legények, s ez alatt kell végigmenniük. Két kicsi lány rózsaszirmot hint elébük, miközben szerb szokás szerint pisztolylövések dördülnek a levegőben. Így is kifejezik örömüket.

Az étkezési szokásrend teljesen megegyezik a magyar lakodalmakban szokásossal. Menyasszonytánc is van. A zenekar csak ekkor játszik néhány magyar dalt. Egész éjjel vidáman járják a kólót, és mulatnak szerb műdalokra, közbeközbe elkiáltják magukat: „Magyar lakodalom – Madarska svadba . . ."

Temesvajkócon az emberi élet fordulóihoz fűződő szokásrendet a falu közössége élteti. A magyar etnikum szokásai integrálódtak a szerb és román közösség kultúrájával, s az így kialakult heterogén szokások új tradíciókat indítottak el.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az újabb kori betelepítés történetének egyenes következménye lett az identitásváltás. A német lakosság helyére betelepített szláv lakosság (szerbek, likaiak, bosnyákok, montenegróiak) nem ismerte az együttélés íratlan szabályait, érdek nem fűzte őket a magyar nyelv elsajátításához. Az államosítás előtt a magántőke gyarapodását, a kereskedelem erősödését a környezet nyelvének ismerete biztosította. 1948 után ez a folyamat megfordul, az állami szektorban alkalmazottaknak már nem áll érdekükben elsajátítani szomszédjuk, munkatársuk nyelvét. Az addig természetesnek nevezhető hajlandóság a kétnyelvűségre egynyelvűségbe torkollik. Az elszerbesedést a demográfiai helyzet erőszakos megváltoztatása, a tömbtől való etnikai elzártság és a kétnyelvűség eltűnése segíti. Ebből következik, hogy az etnikai kontaktzónákat három tényező határozza meg: az anyanyelv, a vallásosság és a kulturális lehetőségek. A nyelvi határok elmosódása, állandó változása e három tényező függvényében alakult, és a köztes identitást jellemző magatartási formák kialakulásához vezetett. A törökdúlás után, az újratelepítések időszakában templomokat építettek, hogy erősítsék hitüket, nemzettudatukat az emberek. Az udvarszállási, a temesvajkóci és a fejértelepi új templomok is azt szeretnék kifejezni, hogy

az asszimiláció ellenére a Versec környéki magyarság létezik, és szimbolikus módon jelzik jogukat ahhoz a földhöz, ahol születtek.

Nagyszereden pap híján lassan elpártolnak saját egyházuktól, mert hiányzik számukra az ünnepek külső megjelenítése, a ceremónia, ahova ünneplőbe öltözve, lélekben felkészülve eljárhatnának. Amikor Gyuris atya havonta egy alkalommal misézik templomukban, háromszor annyian vannak jelen, mint a szárazmisén.

A bemutatott településeken kisebb, zárt, önálló csoportot csak a hívők alkotnak. Szülőföldjükön nélkülöznek mindenféle magyar nyelvű intézményrendszert. Ami számukra ebben az átmeneti állapotban az intézményrendszert jelenti, az a vallás és a jeles napi szokások megtartása. Hétköznapjaikban tudatosan kerülik nemcsak a hazai politikai témákat, de a külfölddel kapcsolatosakat is, mert bármilyen véleményük van, a háttérben mindig ott húzódik sztereotípiaként a „Madari" (ezek a magyarok – a szerző megj.). Patriotizmusukat csak a közös ellenséggel való szembefordulás idején fogadták el; a NATO-bombázásokkor, 1999-ben.

Ha a fentieket értékelni kívánjuk, elmondhatjuk, hogy a bukovinai székelyek a legkevésbé integrálódtak be környezetükbe, talán mert egy tőről fakadnak, és egy tömbben maradtak. Kultúrájuk betelepülésük 120. évének elteltével is archaikus vonásokat mutat. A Versec környéki magyarság állandó migrációban élt, szétszórtan, habár a többségi nemzethez viszonyítva ugyanolyan százalékarányban, mint az al-dunai székelyek, mégis kétszeres kisebbségben érezték magukat: a mindenkori államban és saját településükön.

*

Megjegyzés: A statisztikai adatok a Magyarságkutató Tudományos Társaság Kisebbségi létjelenségek című kötetéből valók. Mirnics Károly feldolgozása, 336–357. p.

JEGYZETEK

[1] Paládi-Kovács Attila: *Az anyagi kultúra alakulása néhány dél-alföldi (bánsági) magyar faluban*. In: Népi kultúra – népi társadalom. 1973, 291. p.

[2] Kósa László: *Paraszti polgárosulás és a népi kultúra táji megoszlása Magyarországon 1880–1920*. 1990, 159. p.

[3] Adatközlő: Alföldi Sándor, Fejértelep, szül. 1913

[4] A következőkben szándékosan emelem ki a kápolnák és a templomok építésének idejét.

[5] Fejértelepet szerbül Sušarának nevezik, Szusarának ejtik, jelentése: száraz, kietlen. A település lakói ma sem használják a Fejértelep elnevezést, Šušarának nevezik. A mai településtől öt km-re volt az első település, azt ma is Óšušarának hívják.

[6] A kolonisták szó szerbből átvett kifejezés, betelepítetteket jelent. Magyarul nem is használják.

[7] A síron keresztül kell nyújtani az italt, és csak ezután isznak egy kortyot az elhunyt lelki üdvéért.

[8] Spomenik religije = út menti vallási emlékmű. Szilárd anyagból épült, 2,50–3 méter magas, négysarkos oszlopok, amelyeknek felső részét minden oldalról egy szentkép díszíti. A tetején fémből, többnyire vasból 30–40 cm magas kereszt áll. Nem a kereszt a hangsúlyos, hanem a négy szentkép, amelyek egy-egy szentet ábrázolnak. Ezért nevezik vallási emlékműnek.

IRODALOM

BARTHA Elek

1987 *Vallás és etnikum.* In: Vallási Néprajz. Szerk.: Dankó Imre, 194–217.

BODOR Antal

1914 *Dél-magyarországi telepítések története és hatása a mai közállapotokra*

ERŐS Lajos

1993 *Adalékok a Zrenjanini–Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez*

GEREBEN Ferenc

1995 *Nemzeti és vallási identitás kisebbségi és többségi helyzetben.* In: Protestáns Szemle, 3. sz., 197–217.

KEMÉNYFI Róbert

1998 *A történeti Gömör és Kis-Hont vármegye etnikai rajza*

KÓSA László

1990 *Paraszti polgárosulás és a népi kultúra táji megoszlása Magyarországon 1880–1920*

LUKÁCS László

1996 *Észak–déli kapcsolatok.* In: Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei. Szerk.: Katona Judit–Viga Gyula, Miskolc, 79–89.

PALÁDI-KOVÁCS Attila

1973 *Az anyagi kultúra alakulása néhány dél-alföldi (bánsági) magyar faluban.* In: Népi kultúra – népi társadalom. Szerk.: Ortutay Gyula, 291–326.

SZARKA László

2001 *Az integrált kisebbségkutatási modell lehetőségei.* In: Századforduló. Szerk.: Tóth Károly, 24–35.

SZABÓ István

1941 *A magyarság életrajza.* Bp.